

การตลาดของหนอนไหมไผ่ MARKETING OF BAMBOO CATERPILLAR (*Omphisa* sp.)

สันติ สุขสอาด¹

Santi Suksard

เดชา วิวัฒน์วิทยา²

Decha Wiwatwitaya

ABSTRACT

The study is aimed at investigating the quantity of bamboo caterpillar in natural forest, and its marketing in upper part of the northern region. The study found that the average number of clumps and calms of bamboo per rai were 28.67, and 511.67 respectively, and the average number of bamboo caterpillars per calm was 116.46. In 1997 the total production of bamboo caterpillar was 1,748,151 kilograms whereas, with the fluctuated price of collectors which ranging from 70 to 200 baht per kilogram. There are 3 selling products types of bamboo caterpillar, namely living, boiled and fried ones, with their prices: 170-250, 120-400 and 400-1,200 baht/kilogram, respectively. The total domestic consumption of bamboo caterpillar in this area was about 63,842 kilograms.

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปริมาณหนอนไหมไผ่ในป่าธรรมชาติและการตลาดของหนอนไหมไผ่ในภาคเหนือตอนบน จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าในพื้นที่ 1 ไร่ มีจำนวนกอไผ่ และลำไผ่เฉลี่ยเท่ากับ 28.67 กอ และ 511.67 ลำ ตามลำดับ จำนวนหนอนไหมไผ่ที่พบเฉลี่ยต่อลำประมาณ 116.46 ตัวปริมาณหนอนไหมไผ่ในปี 2540 ประมาณ 1,748,151 กิโลกรัม ในขณะที่ราคาขายในท้องถิ่นของผู้เก็บหนอนไหมไผ่มีราคาขึ้นลง อยู่ในช่วงระหว่าง 70-200 บาท หนอนไหมไผ่ที่จำหน่ายมี 3 รูปแบบคือ หนอนไหมไผ่ที่มีชีวิต ราคา 170-250 บาท หนอนไหมไผ่ลวก ราคา 120-400 บาท และหนอนไหมไผ่ทอดราคา 450-1,200 บาท การบริโภคหนอนไหมไผ่ในพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 63,842 กิโลกรัม

คำนำ

ปัจจุบันได้มีความพยายามหาแหล่งผลิตอาหารใหม่ๆ ตามธรรมชาติอยู่เสมอเนื่องจากแหล่งอาหารที่เคยเก็บมาใช้ประโยชน์มีจำนวนจำกัดและมีศักยภาพในการผลิตอาหารลดลงจนไม่สอดคล้องกับการเพิ่ม

ขึ้นของประชากร โดยเฉพาะในชนบทจะประสบกับปัญหาทางด้านนี้มาก อย่างไรก็ตามยังมีแหล่งอาหารอีกแหล่งหนึ่งและในอนาคตคาดว่าจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจากมีอยู่ทั่วไปเสาะหาได้ง่ายและมีปริมาณมากนั่นคือแมลง แมลงได้ถูกนำมาประกอบอาหารเป็นเวลาช้านานแล้วชนิดที่ถูกนำมาบริโภคกัน

¹ ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

² ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

อย่างกว้างขวางได้แก่ แมลงนูน จิ้งโกร่ง แมลงกระซอน ไข่มดแดง ตั๊กแตนป่าหังกา เป็นต้น ถึงแม้ว่าแมลงเหล่านี้จะถูกนำมาเป็นอาหารจำนวนมาก แต่ก็มิได้ทำให้แมลงเหล่านี้หมดไปได้ ภูมิภาคที่นิยมนำแมลงมาเป็นอาหารกันมากได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง นอกจากนี้แมลงยังเป็นแหล่งรายได้เสริมอีกด้วย อย่างไรก็ตามยังมีแมลงอีกชนิดหนึ่งที่รู้จักกันดีและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างสูงของภาคเหนือตอนบนและนิยมนำมาเป็นอาหารตั้งแต่ครั้งอดีต แมลงที่กล่าวคือหนอนไหมไผ่หรือที่รู้จักและเรียกกันว่า รดคว้น

หนอนไหมไผ่หรือตัวเน้ (bamboo caterpillar) เป็นผีเสื้อกลางคืนขนาดเล็ก มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Omphisa* sp. อยู่ในวงศ์ Pyralidae วงจรชีวิตประมาณ 1 ปี โดยอยู่ในระยะไข่ 4-6 วัน ระยะตัวหนอน 270-300 วัน ระยะดักแด้ 35-40 วัน และระยะเต็มวัย 15-20 วัน (เดชา และคณะ, 2535) หนอนไหมไผ่มีทั้งโทษและประโยชน์ ในแง่ของโทษนั้นถือว่าเป็นศัตรูของไผ่หลายชนิดเพราะทำลายเนื้อไผ่จนทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้บางครั้งอาจทำให้ตายได้ ส่วนประโยชน์นั้นสามารถนำมาใช้เป็นอาหาร มีราคาประมาณ 70-400 บาทต่อกิโลกรัม และเมื่อนำมาทอดน้ำมันหรือที่เรียกว่า รดคว้น ที่ขายตามร้านอาหารพื้นเมืองทั่วไป งานละ 30-60 บาท หรือกิโลกรัมละ 450-1,200 บาท นับว่าเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชาวชนบทในภาคเหนือตอนบน หนอนไหมไผ่นิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลายประมาณปี พ.ศ. 2535 เนื่องจากเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ ทำให้เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีและนิยมบริโภคกันมากขึ้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ป่าไผ่ลดลง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ในการหาหนอนไหมไผ่จะทำลายพื้นที่ป่าไผ่มาก ส่วนผู้ที่มีประสบการณ์ในการหาหนอนไหม

ไผ่นั้นจะเพียงแต่เจาะลำไผ่ปล้องที่มีหนอนไหมไผ่อาศัยอยู่เท่านั้นทำให้ลำไผ่นั้นยังมีชีวิตอยู่ต่อไปได้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อสำรวจปริมาณหนอนไหมไผ่ในป่าธรรมชาติและการตลาดของหนอนไหมไผ่ในภาคเหนือตอนบน

วิธีการศึกษา

การเก็บข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้มีวิธีการเก็บข้อมูล 3 ส่วนคือ

1. เก็บข้อมูลหนอนไหมไผ่จากป่าธรรมชาติ โดยวางแปลงตัวอย่างชั่วคราวขนาด 40x40 เมตร หรือ 1 ไร่ ในป่าธรรมชาติที่มีไผ่เป็นไม้พื้นล่างในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และเชียงราย จำนวน 6 แปลง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณหนอนไหมไผ่ในธรรมชาติโดยตรวจนับจำนวนกอไผ่ ลำไผ่ทั้งหมด ลำไผ่ที่มีอายุน้อยกว่า 1 ปี ลำไผ่พบหนอนไหมไผ่ และตัดไผ่ทุกลำที่พบหนอนไหมไผ่เพื่อนับจำนวนตัวหนอนที่พบในแต่ละลำ
2. ใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เก็บหนอนไหมไผ่ขายในท้องที่อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย อำเภอสะเมิงและอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง และอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำนวน 12 ราย ซึ่งเป็นท้องที่ที่มีการเก็บหนอนไหมไผ่มาขายในตลาดกันมาก โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคการเก็บ การขายหนอนไหมไผ่และนำข้อมูลการขายมาวิเคราะห์ช่องทางการตลาดและสัมภาษณ์พ่อค้าคนกลางที่นำหนอนไหมไผ่จากประเทศลาวโดยผ่านทางด่านศุลกากรที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายเพื่อทราบถึงปริมาณหนอนไหมไผ่ที่นำเข้าจากลาว
3. ใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ผู้ค้าหนอนไหมไผ่ในตลาดบ้านดู่ ตลาดป่าก่อและตลาดเทศบาล 2

อำเภอเมือง ตลาดศคห้วยไคร้พัฒนา อำเภอแม่สาย ตลาดนายพลด้วน อำเภอแม่จัน ตลาดสมทบ อำเภอ เชียงของ และตลาดหกแยก อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย ตลาดควโรรส ตลาดหนองหอย ตลาดเมือง ใหม่ และตลาดคันทะยอม อำเภอเมือง ตลาดจอมทอง อำเภอจอมทอง ตลาดเทศบาล อำเภอแม่ริม ตลาดแม่ แดง อำเภอแม่แตง ตลาดเชียงดาว อำเภอเชียงดาว และตลาดฝาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ตลาดศค เทศบาล 2 ตลาดอศวินและตลาดหลักเมือง อำเภอ เมือง ตลาดทุ่งเกวียน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง และตลาดอาเขต อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จำนวน 21 รายเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณราคาและข้อมูลการ ตลาดของหนอนไม้ไผ่ และสอบถามพูดคุยกับผู้ค้าอีก 76 รายเพื่อคำนวณหาปริมาณหนอนไม้ไผ่ในตลาด ระยะเวลาในการศึกษาดังแต่เดือนตุลาคม 2539 ถึงกันยายน 2540

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม และจากแบบสอบถามมาจำแนกหมวดหมู่ แง่เน้น ibility หาค่าเฉลี่ย ใช้วิธีอธิบายประกอบข้อมูลและ วิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผลและวิจารณ์ผล

ปริมาณหนอนไม้ไผ่ในป่าธรรมชาติ

จากการสำรวจหนอนไม้ไผ่ในป่าธรรมชาติพบ ไม้ไผ่ 2 ชนิดคือ ไม้ซาง (*Dendrocalamus strictus*) และไม้หก (*Dendrocalamus hamiltonii*) จำนวนกอนี่ พบต่อไร่อยู่ระหว่าง 22-45 กอ โดยมีจำนวนเฉลี่ยเท่ากับ 28.67 กอ จำนวนลำอยู่ระหว่าง 325-723 ลำ เฉลี่ย

511.67 ลำ โดยมีลำที่มีอายุน้อยกว่า 1 ปี อยู่ระหว่าง 69-221 ลำ เฉลี่ย 120 ลำ และจำนวนลำที่พบนอนไม้ ไผ่อยู่ระหว่าง 1-11 ลำ เฉลี่ย 6.83 ลำ (Table 1) โดย เฉพาะแปลงที่ 3 ของจังหวัดเชียงรายเป็นแปลงที่พบนอนไม้ไผ่น้อยที่สุดเนื่องจากแปลงตัวอย่างอยู่ บริเวณสันเขา ส่วนแปลงตัวอย่างอื่น ๆ นั้นอยู่เชิงเขา จำนวนหนอนไม้ไผ่ที่พบในลำอยู่ในช่วง 78-159 ตัว เฉลี่ย 116.46 ตัว เมื่อหาค่าเฉลี่ยแล้วประมาณได้ว่าไม้ 75 ลำ จะมีหนอนไม้ไผ่ 1 ลำ และจากการศึกษาของ สมยศ (2536) ใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมแลนด์แซท ระบบ TM ชนิดสีผสม ของปี 2534 พบว่าในภาค เหนือตอนบนซึ่งประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน ลำปาง น่าน แพร่ และ อุดรดิตต์ มีพื้นที่ป่าที่มีไม้ไผ่ขึ้นอยู่ 19,185,783 ไร่ จาก พื้นที่ป่าทั้งหมด 32,338,735 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 59.33 ของพื้นที่ป่าโดยมีปริมาณไม้ไผ่พบทั้งสิ้น 248,398,012 กอ หรือ 3,794,831,825 ลำ ประกอบไป ด้วยไม้ไร่ ไม้ซาง ไม้บง และไม้รวก ส่วนไม้ประเภท อื่นพบน้อยและเนื่องจากไม้รวกเป็นไม้ล้มเล็กและไม่ พบนอนไม้ไผ่เมื่อหักไม้รวกออกไปจะมีจำนวนไม้ ไผ่ทั้งหมดเท่ากับ 178,340,000 กอ หรือ 2,342,010,550 ลำ จำนวนไม้ไผ่ที่พบนอนไม้ไผ่จะเท่ากับ 31,226,807 ลำ โดยมีปริมาณหนอนไม้ไผ่ประมาณ 1,860,191 กิโลกรัม หลังจากปิดสัมปทานป่าบกปี พ.ศ. 2532 พบ ว่าอัตราทำลายป่าในภาคเหนือตอนบนในระหว่างปี 2532-2538 พื้นที่ป่าลดลงเฉลี่ยปีละ 1.03 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ป่า (สำนักสารนิเทศ, 2539) ถ้าอัตราลดลง ของพื้นที่ป่าไม้ที่มีไม้ไผ่ขึ้นปกคลุมลดลงในอัตราเดียว กันนี้ ปริมาณหนอนไม้ไผ่ในป่าธรรมชาติปี 2540 มี ปริมาณเท่ากับ 1,748,151 กิโลกรัม

Table 1. The bamboo caterpillar investigation in 40x40 m. sample plot

Province	Plot	Species	Number of clumps	Number of calms	Number of <1 year old calms	Number of bamboo caterpillar calms
Chiang Rai	1	<i>Dendrocalamus strictus</i>	23	497	151	8
	2	<i>D. hamiltonii</i>	22	429	127	6
	3	<i>D. strictus</i>	26	718	221	1
Chiang Mai	1	<i>D. strictus</i>	26	325	79	11
	2	<i>D. strictus</i>	30	378	73	10
Lampang	1	<i>D. strictus</i>	45	723	69	5
Average			28.67	511.67	120	6.83

ผู้เก็บหนอนไม้ไผ่

ผู้เก็บหนอนไม้ไผ่ส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 75 รองลงมาคืออาชีพรับจ้างร้อยละ 16.67 โดยใช้เวลาว่างไปเก็บหนอนไม้ไผ่ในช่วงปลายเดือน สิงหาคมถึงต้นเดือนธันวาคม และมีอาชีพเก็บของป่า ร้อยละ 8.33 การเก็บหนอนไม้ไผ่ของชาวบ้านนั้นจนถึงปี 2540 ผู้เก็บหนอนไม้ไผ่ที่มีประสบการณ์ในการเก็บน้อยสุดเท่ากับ 4 ปี ในระยะแรกผู้เก็บไม่มีประสบการณ์ในการหาหนอนไม้ไผ่จะมีการ โคนลำที่มีหนอนไม้ไผ่และมีข้อผิดพลาดมากในการตัดไม้ไผ่และไม่พบหนอนไม้ไผ่จำนวนมาก ส่วนผู้เก็บหนอนไม้ไผ่คนที่อุดมมีการเก็บหนอนไม้ไผ่มานานกว่า 40 ปี ในช่วงแรกของการเก็บหนอนไม้ไผ่จะใช้บริเวณในครัวเรือนเท่านั้น การเก็บหนอนไม้ไผ่เพื่อทำการค้ามีประมาณ 10 ปีที่แล้ว ในการหาหนอนไม้ไผ่ของชาวบ้านจะเริ่มหาหนอนไม้ไผ่ประมาณปลายเดือน สิงหาคมถึงต้นเดือนธันวาคม ในช่วงปลายเดือน สิงหาคมถึงเดือนตุลาคม ผู้เก็บหนอนไม้ไผ่จะโคนลำไม้ไผ่และสับทุกปล้องเพื่อเก็บตัวหนอน และในการเก็บหนอนไม้ไผ่ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไปนั้นชาวบ้านจะสับตั้งแต่ปล้องที่พบรูเจาะออกขึ้นไป 1-3 ปล้อง ทั้งนี้เพราะตัวหนอนไม้ไผ่ได้สะสมอาหารอย่างเพียงพอแล้วจะกลับลงมารวมกันที่ปล้องดังกล่าว

กล่าว การเก็บหนอนไม้ไผ่จะเก็บถึงเดือนธันวาคมเท่านั้น เนื่องจากชาวบ้านจะทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรและการไปหาตัวหนอนไม้ไผ่ในช่วงนี้ระยะทางไกลมากเพราะบริเวณใกล้ๆ ชาวบ้านได้เก็บหาหนอนไม้ไผ่หมดแล้ว ซึ่งเป็นข้อดีที่ทำให้หนอนไม้ไผ่มีโอกาสขยายพันธุ์ต่อไปได้ พื้นที่เก็บหนอนไม้ไผ่ชาวบ้านเดินทางไปเก็บในป่าไผ่ห่างจากบ้าน 1 ถึง 8 กิโลเมตร ถ้าเดินทางไปเก็บตัวหนอนไม้ไผ่ในป่าลึกมากกว่า 10 กิโลเมตร ชาวบ้านจะนอนค้างในป่าและไปเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3-5 คน โดยได้ตัวหนอนเท่าไรแล้วมาแบ่งกันปริมาณตัวหนอนที่เก็บได้แต่ละครั้งจะอยู่ในช่วง 0.5-10 กิโลกรัม ลักษณะหนอนไม้ไผ่ที่ชาวบ้านขายมี 2 แบบ คือ แบบแรกขายเป็นตัวหนอนเป็น ๆ คิดเป็นร้อยละ 25 โดยซังน้ำหนักขายก่อนแล้วนำไปใส่ในปล้องไม้ไผ่ เพื่อให้ตัวหนอนสามารถกินเชื้อไม้ไผ่ได้อีก การเก็บโดยวิธีนี้จะเก็บไว้ได้นาน 4-5 วันแล้วเปลี่ยนปล้องไม้ไผ่ใหม่ แบบที่สองนำตัวหนอนไปลวกให้สุกก่อนนำไปขายซึ่งวิธีนี้เป็นที่นิยมกันมากคิดเป็นร้อยละ 75 ของลักษณะหนอนไม้ไผ่ที่ขาย ส่วนการขายหนอนไม้ไผ่ของชาวบ้านนั้นมีการขาย 3 วิธีคือ วิธีแรกจะมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อทั้งหมดที่บ้าน วิธีที่สองชาวบ้านนำไปส่งขายให้กับพ่อค้าขายปลีกในตลาด และวิธีสุดท้ายชาวบ้านนำหนอนไม้ไผ่ไปขาย

เองที่ตลาด สำหรับราคาของหนอนไม้ไผ่จะอยู่ในช่วง 70-200 บาท ต่อกิโกรัม ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม ถึงกลางเดือนกันยายน และต้นเดือนธันวาคมเป็นต้น ไปราคาหนอนไม้ไผ่จะสูงเพราะหากันได้น้อยส่วน ช่วงกลางเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน ราคาหนอนไม้ไผ่จะถูกเพราะมีปริมาณมาก

การตลาดของหนอนไม้ไผ่

หนอนไม้ไผ่จัดว่าเป็นแมลงที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและเป็นที่นิยมบริโภคกันในภาคเหนือตอนบน จากการสอบถามผู้ขายหนอนไม้ไผ่พบว่าผู้ขายหนอนไม้ไผ่ที่มีระยะเวลาขายน้อยที่สุดคือ 1 ปี ที่ตลาดสดห้วยไคร้พัฒนา และสูงสุด 17 ปี ที่ตลาดเทศบาล 2 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีระยะเวลาขายเฉลี่ย 6 ปี การขายหนอนไม้ไผ่ในตลาดพบว่าส่วนมากมีการขายบางช่วงเวลาคือในช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นมกราคมมีถึงร้อยละ 85.71 และขายทั้งปีมีเพียงร้อยละ 14.29 ที่ตลาดเมืองใหม่ ตลาดนายพลด้วน และตลาดทุ่งเกวียน ราคาของหนอนไม้ไผ่ที่จำหน่ายในท้องตลาดขึ้นอยู่กับปริมาณของหนอนไม้ไผ่ในท้องตลาด ในช่วงที่มีตัวหนอนมากราคาจะถูกซึ่งอยู่ในช่วงกลางเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน และถ้ามีปริมาณน้อยราคาตัวหนอนจะแพงซึ่งอยู่ในช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงกลางเดือนกันยายนและเดือนธันวาคมเป็นต้นไป นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับประเภทหนอนไม้ไผ่ที่ขายสำหรับหนอนไม้ไผ่ที่ขายในท้องตลาดมีการขาย 3 แบบ คือ

1. ขายหนอนไม้ไผ่ที่ยังมีชีวิต
2. ขายหนอนไม้ไผ่ที่ลวก
3. ขายหนอนไม้ไผ่ทอด

หนอนไม้ไผ่ที่ยังมีชีวิตมีการขายอยู่ 2 แบบ คือ ขายใส่กระบอกไม้ไผ่กับขายเป็นกิโกรัม ราคาของหนอนไม้ไผ่ที่ขายใส่กระบอกของตลาดสดบสม อำเภอเชียงของ ช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ราคากระบอกละ 20 บาท และช่วง

เดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ราคากระบอกละ 10 บาท จำนวนตัวหนอนไม้ไผ่ในกระบอกอยู่ในช่วง 70-100 ตัว ส่วนการขายเป็นกิโกรัมที่ตลาดห้วยไคร้พัฒนา อำเภอแม่สาย ช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงกลางเดือนกันยายน ราคากิโกรัมละ 250 บาท และกลางเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ราคากิโกรัมและ 170 บาท ส่วนมากพ่อค้าไม่นิยมขายตัวหนอนที่ยังมีชีวิตเพราะว่าผู้บริโภคมีความกลัวตัวหนอนกันมาก ปริมาณตัวหนอนสดต่อกิโกรัมมีประมาณ 1,840-2,100 ตัว เฉลี่ย 1,955 ตัว หนอนไม้ไผ่ที่ลวกแล้วเป็นที่นิยมกันมากในตลาด การขายจะมี 2 แบบ คือขายเป็นกองและขายเป็นกิโกรัม ราคาของหนอนไม้ไผ่ที่ขายเป็นกองจะขายกองละ 10 บาท โดยจะมีตัวหนอนอยู่ในช่วง 59-128 ตัว และขายเป็นกิโกรัมราคาของตัวหนอนเป็นดังนี้

- ปลายเดือนสิงหาคม ราคา 250 - 300 บาท
- กันยายน ราคา 130 - 200 บาท
- ตุลาคม ราคา 120 - 200 บาท
- พฤศจิกายน ราคา 150 - 200 บาท
- ธันวาคม ราคา 150 - 250 บาท
- มกราคม - กลางเดือนสิงหาคม
ราคา 200 - 400 บาท

หนอนไม้ไผ่ที่ขายในช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนธันวาคมที่เกือบจะทั้งหมดจะนำตัวหนอนเป็น ๆ มาลวกนึ่งร้อนและนำมาขายในตลาด ส่วนตัวหนอนในช่วงปลายเดือนธันวาคมถึงกลางเดือนสิงหาคมเป็นตัวหนอนที่ลวกแล้วนำมาแช่ตู้เย็นเก็บไว้ ราคาของหนอนไม้ไผ่ที่ลวกจะมีความแตกต่างกันมากในแต่ละตลาด แต่ผู้บริโภคก็ยังนิยมซื้อกันอยู่ ปริมาณตัวหนอนที่ลวก 1กิโกรัมมีประมาณ 1,280-1,550 ตัว เฉลี่ย 1,390 ตัว

หนอนไม้ไผ่ที่นำมาทอดเป็นอาหารจานเดียวให้หนอนไม้ไผ่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ราคาขายมีหลายราคาตั้งแต่ถุงละ 10 บาท 20 บาท 50 บาท 100 บาท จนกระทั่งขายเป็นกิโกรัม ราคาหนอนไม้ไผ่ที่

นำมาทอดกิโลกรัมละ 450-1,200 บาท ราคาจะขึ้นอยู่กับปริมาณของตัวหนอนไหมไหมในท้องตลาดและแหล่งขาย ปริมาณหนอนไหมไหมทอด 1 กิโลกรัมมีประมาณ 4,519-4,790 ตัว เฉลี่ย 4,713 ตัว

ช่องทางการตลาดของหนอนไหมไหมจากผู้เก็บถึงมือผู้บริโภคในตลาด (Figure 1) มี 3 แบบคือ

1. ผู้เก็บนำหนอนไหมไหมไปขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง ผู้เก็บหนอนไหมไหมจากอำเภอสะเมิง อำเภอเชียงดาว อำเภอพานและอำเภอพานำหนอนไหมไหมไปขายให้กับผู้บริโภคในตลาดท้องถิ่นที่ผู้เก็บหนอนไหมไหมอาศัยอยู่โดยตรงคิดเป็นร้อยละ 4.55 4.55 13.64 และ 9.09 ตามลำดับ
2. ผู้เก็บนำหนอนไหมไหมไปขายให้กับพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าคนกลางมารับซื้อหนอนไหมไหมที่บ้านของผู้เก็บหนอนไหมไหมโดยตรงและนำหนอนไหมไหมไปขาย

อีกทอดหนึ่ง โดยแบ่งพ่อค้าคนกลางที่ซื้อหนอนไหมไหมออกเป็น 2 ประเภทคือพ่อค้าคนกลางในจังหวัดและพ่อค้าคนกลางจากต่างจังหวัด โดยผู้เก็บจากอำเภอสะเมิง อำเภอเชียงดาว อำเภอพานและอำเภอพานขายหนอนไหมไหมให้กับพ่อค้าคนกลางในจังหวัดของผู้เก็บคิดเป็นร้อยละ 9.09 13.64 9.09 และ 4.55 ตามลำดับ และผู้เก็บหนอนไหมไหมจากอำเภอสะเมิง อำเภอเชียงดาว และอำเภอพานขายหนอนไหมไหมให้กับพ่อค้าคนกลางจากต่างจังหวัดของผู้เก็บแต่ละอำเภอคิดเป็นร้อยละ 4.55 โดยพ่อค้าคนกลางดังกล่าวมาจากจังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง

3. ผู้เก็บนำหนอนไหมไหมไปขายให้กับพ่อค้าขายปลีก ผู้เก็บหนอนไหมไหมจากอำเภอสะเมิง อำเภอพานและอำเภอพานำหนอนไหมไหมไปขายให้กับพ่อค้าปลีกคิดเป็นร้อยละ 4.55 4.55 และ 9.09 ตามลำดับ

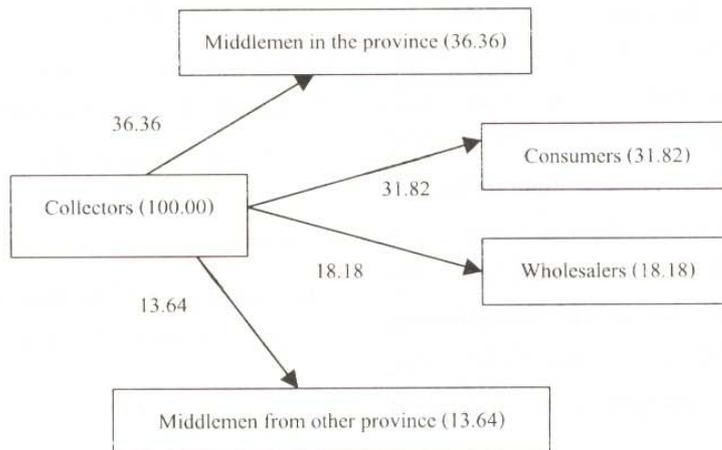

Figure 1. Marketing channel of bamboo caterpillar in upper part of northern

Remark : Number of responses may be more than number of interviewees because one informant can select two or more answers

ปริมาณหนอนไม้ไผ่ในตลาดที่สำรวจมีทั้งสิ้นประมาณ 63,842 กิโลกรัม โดยนำเข้าจากประเทศลาวประมาณ 24,000 กิโลกรัมและนำเข้าจากประเทศพม่าประมาณ 5,850 กิโลกรัม ส่วนหนอนไม้ไผ่ที่เก็บภายในประเทศมีประมาณ 33,992 กิโลกรัม ปริมาณหนอนไม้ไผ่ที่คำนวณได้นี้จะน้อยกว่าความเป็นจริงมากเนื่องจากคำนวณได้จากบางส่วนของภาคเหนือตอนบน

สรุป

การศึกษาการตลาดของหนอนไม้ไผ่ในภาคเหนือตอนบนพบว่า ในป่าธรรมชาติที่มีไผ่เป็นไม้พื้นล่างขนาดแปลงตัวอย่างพื้นที่ 1 ไร่ มีจำนวนกอไผ่เฉลี่ย 28.67 กอ จำนวนลำไผ่ทั้งหมดเฉลี่ย 511.67 ลำ ลำไผ่ที่มีอายุน้อยกว่า 1 ปีมีจำนวนเฉลี่ย 120 ลำ จำนวนลำไผ่ที่พบหนอนไม้ไผ่เฉลี่ย 6.83 ลำ และจำนวนหนอนไม้ไผ่ที่พบเฉลี่ย 116.46 ตัวต่อลำ โดยประมาณได้ว่าไผ่ 75 ลำ จะพบหนอนไม้ไผ่ 1 ลำ และมีปริมาณหนอนไม้ไผ่ในปี พ.ศ. 2540 เท่ากับ 1,748,151 กิโลกรัม ผู้เก็บจะเก็บหนอนไม้ไผ่ได้ในช่วง 0.5-10 กิโลกรัม ลักษณะตัวหนอนที่ผู้เก็บขายมี 2 แบบคือ ขายตัวหนอนที่ยังมีชีวิตอยู่และขายตัวหนอนที่ลวกสุก ส่วนการขายตัวหนอนของผู้เก็บมี 3 วิธีคือ ขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง ขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มาซื้อที่หมู่บ้าน และขายให้กับพ่อค้าปลีก ราคาอยู่ในช่วง 70-200 บาท ผู้ค้าหนอนไม้ไผ่ร้อยละ 85.71

ขายหนอนไม้ไผ่ในช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนมกราคมที่เฉลี่ยร้อยละ 14.29 ขายหนอนไม้ไผ่ทั้งปี ราคาหนอนไม้ไผ่ต่อกิโลกรัมของหนอนไม้ไผ่เป็นอยู่ในช่วงราคา 170-250 บาท ราคาหนอนไม้ไผ่ลวก 120-400 บาท และราคาหนอนไม้ไผ่ทอด 450-1,200 บาท ปริมาณหนอนไม้ไผ่ในตลาดมีประมาณ 63,842 กิโลกรัม โดยนำเข้าจากประเทศลาว 24,000 กิโลกรัมและนำเข้าจากประเทศพม่า 5,850 กิโลกรัม

คำนิยาม

ในการศึกษาครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ทำการวิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- เดชา วิวัฒน์วิทยา และสมาน ณ ลำปาง. 2535. หนอนไม้ไผ่. วารสารวนศาสตร์ 11(1):16-21 น.
- สมยศ แสงนิล. 2536. การใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมในการประเมินหาผลผลิตของไม้ไผ่ในภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ ๑.
- สำนักสารนิเทศ. 2539. สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย ปี 2539. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ ๑. 149 น.